

8. Міщенко В. І. Ліквідність банківської системи України: науково-аналітичні матеріали / В. І. Міщенко, А. В. Сомик. – К. : Нац. банк України, Центр наук. дослідж., 2008. – Вип. 12. – 180 с.
9. Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України // Вісник Національного банку України за 2001–2008 рр.
10. Рефінансування від НБУ отримали 88 українських банків (оновлено) [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. – Режим доступу : <http://dt.ua/articles/55731>.
11. Костюк О. В. Моделювання поведінки ставок грошового ринку у форматі існуючої операційної структури монетарної політики НБУ / О. В. Костюк // Вісник Української академії банківської справи. – 2004. – № 2 (16). – С. 101–109.

Рецензенти:

Ткачук І.Г. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Криховецька З.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

УДК 336.225.674: 368.03

ББК 65.271.11-28

Попова І.В.

СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В СТРАХОВИХ КОМПАНІЯХ

Київський національний економічний університет
ім. Вадима Гетьмана,
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту
України,
фінансово-економічний факультет,
кафедра фінансів підприємств,
03068, м. Київ, просп. Перемоги, 54/1,
тел.: 0442815600, +380504320345,
e-mail: central@ic-globus.com

Анотація. Сформовано необхідність нового осмислення поняття внутрішнього фінансового контролю страхових компаній в умовах глобалізації та нестабільної економіки, що зумовлено впровадженням інформаційних технологій – сучасний тренд у модернізації діяльності страховиків, що дозволяють зрозуміти потенційні можливості оцінки роботи компанії за допомогою визначення найважливіших бізнес-процесів, усвідомлення безпосереднього впливу кожного з них на якість роботи та її фінансовий стан.

Ключові слова: страхові компанії, внутрішній фінансовий контроль, інформаційні технології, бізнес-процес, глобалізація, економічна нестабільність.

Annotation. The need for a new understanding of the concept of internal financial control of insurance companies was formed in the context of globalization and an unstable economy, what was caused by the introduction of information technology – current trend in the modernization of insurer's activity that allows us to understand the potential possibilities of evaluations assessment of company activity by identifying critical business processes, awareness of the direct effects of each on the quality of the work and its financial condition.

Key words: insurance companies, internal financial control, information technology, business process, globalization, economic instability.

Вступ. Сучасне трактування терміна “внутрішній фінансовий контроль”, на нашу думку, потребує нового осмислення з точки зору нестійкої економічної ситуації в країні та глобальних процесів. Розуміння, що успішність діяльності компанії все більше залежить від якості роботи всіх бізнес-процесів страховика, які потребують постійного вдосконалення сучасними ІТ і контролю їх виконання, усвідомлення, що кожний про-

цес впливає опосередковано чи безпосередньо на фінансовий стан і рух коштів у компанії. Уся сукупність дій страховика визначає її позиціонування в бізнес-середовищі й усвідомлення клієнтом брэнда, як стабільного та успішного гравця ринку фінансових послуг. Своєчасне розуміння керівництвом і фінансовим контролером глобальних процесів та трендів на страховому ринку в умовах економічної кризи визначить успішність діяльності компанії та всього бізнесу в майбутньому.

Найбільш актуальні теоретичні та практичні проблеми внутрішнього фінансового контролю страхових компаній досліджені в працях В.С.Лєня, С.С.Осадця, Т.М.Артюх, О.О.Гаманкової. Також вагомий вклад у розробку та вдосконалення фінансового контролю внесли такі вітчизняні діячі страхового ринку, як: В.Ю.Хомутильник, В.М.Берлін, Б.Й.Візіров, В.М.Ганчак та інші.

Водночас у наукових публікаціях спостерігається суперечливість думок щодо сутності та місця внутрішнього фінансового контролю у фінансово-економічному механізмі стимулювання розвитку страхової компанії, що потребує додаткового розгляду. Незважаючи на численні дослідження в зазначеній сфері, є необхідність аналізу фінансового контролю страховиків в умовах нестабільної економічної ситуації та в умовах глобалізації, що свідчить про актуальність теми й становить безпосередній інтерес до дослідження та вивчення.

Постановка завдання. Метою статті є нове осмислення внутрішнього фінансового контролю страхових компаній, визначення основних напрямів його розвитку в умовах глобалізації та економічної нестабільності.

В умовах економічної кризи фінансовий контроль страхових компаній набуває нового значення. Компанії, щоб вижити у висококонкурентному середовищі, шукають нові шляхи оптимізації та підвищення ефективності діяльності. Фінансовий контроль у цьому процесі відіграє одну з головних ролей. Щоб розібратися детальніше, пропонуємо згрупувати визначення терміна внутрішнього фінансового контролю з різних джерел у таблицю та подивитися еволюцію його трактування.

Таблиця 1

Трактування терміна “внутрішній фінансовий контроль”

Визначення терміна “внутрішній фінансовий контроль”	Джерело або автор
Словник законодавчих термінів [1]	
– Це діяльність відділу фінансів НСПП, спрямована на забезпечення структурних підрозділів НСПП достовірною інформацією про використання відділеннями НСПП фінансових ресурсів, оцінку ефективності їх фінансово-господарської діяльності, виявлення й запобігання в ній відхилень, що перешкоджають законному й ефективному використанню майна та коштів.	НАЦІОНАЛЬНА СЛУЖБА ПОСЕРЕДНИЦТВА Й ПРИМИРЕННЯ. НАКАЗ “Про здійснення відділом фінансів бухгалтерського обліку і звітності та матеріально-технічного забезпечення Національної служби посередництва і примирення внутрішнього фінансового контролю” (Порядок, п.1) № 337 від 16.10.2002.
– Це комплекс експертно-аналітичних, ревізійно-перевірочних та інших форм контрольних заходів, що забезпечують достовірну інформацію про використання об’єктами контролю фінансових ресурсів, майна, інших матеріальних активів, спрямованих на виявлення та запобігання відхилень, що перешкоджають законному й ефективному використанню бюджетних коштів і майна.	МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ. ПОЛОЖЕННЯ про порядок здійснення внутрішнього контролю в Міністерстві фінансів України (Положення, п.1.4) 11.06.2004 № 383.

<p>– Це діяльність контрольно-ревізійних підрозділів, спрямована на забезпечення міністерств, інших центральних органів виконавчої влади достовірною інформацією про використання об'єктами контролю фінансових ресурсів, оцінку ефективності їх господарської діяльності, виявлення і запобігання в ній відхилень, що перешкоджають законному й ефективному використанню майна та коштів, розширеному відтворенню виробництва.</p>	<p>МІНІСТЕРСТВО ТРАНСПОРТУ ТА ЗВ'ЯЗКУ УКРАЇНИ. НАКАЗ “Про затвердження Інструкції про проведення контрольних заходів фінансово-господарської діяльності підгалузей, об'єднань, підприємств, установ та організацій системи Міністерства транспорту та зв'язку України” (Інструкція, розд. 2) 28.03.2006 № 275.</p>
<p>– Це контроль, який здійснюється суб'єктом фінансового контролю щодо суб'єкта господарювання, до сфери управління якого суб'єкт фінансового контролю належить або якому він підпорядкований.</p>	<p>МІНІСТЕРСТВО ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ. НАКАЗ “Про затвердження Інструкції про порядок здійснення внутрішнього фінансового контролю за роботою державних підприємств, установ, організацій, що належать до сфери управління Міністерства вугільної промисловості України” (Інструкція, розд. 2) 06.12.2005 № 69.</p>
<p>– Це контроль, який здійснюється суб'єктом фінансового контролю щодо суб'єкта господарювання, до сфери управління якого суб'єкт фінансового контролю належить або якому він підпорядкований.</p>	<p>МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ. НАКАЗ “Про затвердження Інструкції про порядок здійснення внутрішнього фінансового контролю за роботою державних підприємств, установ, організацій, що належать до сфери управління Міністерства аграрної політики України” (Інструкція, п. 2) 22.02.2007 № 112.</p>
<p>– Це контроль, який здійснюється суб'єктом фінансового контролю (Контрольно-ревізійний відділ) щодо суб'єкта господарювання, який належить до МОЗ України.</p>	<p>МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ. НАКАЗ “Про затвердження Порядку здійснення внутрішнього фінансового контролю за діяльністю підприємств, установ, організацій, що належать до сфери управління МОЗ України” (Порядок, розд. 2) 01.04.2009 № 202.</p>
<p>Внутрішній фінансовий контроль – це самоконтроль, який здійснюють організації, підприємства й установи як за власною фінансовою діяльністю, так і за фінансовою діяльністю підрозділів, що входять до їх складу [2].</p>	<p>Дікань Л.В.</p>
<p>Внутрішній фінансовий контроль – це цілісний процес, який здійснюється керівниками підприємств та їх адміністративним персоналом і має на меті забезпечити впевненість у досягненні мети та здійснення економних, ефективних і результативних операцій, захист ресурсів від утрат, нецільового використання та пошкодження через розтрату, зловживання, інші незаконні дії або помилки керівництва й виконавців [3].</p>	<p>Суркова Ю.</p>
<p>Внутрішній фінансовий контроль – це контроль фінансових ресурсів у міру їх надходження в компанію, руху в компанії та вибуття з неї [4].</p>	<p>Гоменюк В.</p>

<p>Внутрішній фінансовий контроль – це організований підприємством процес перевірки виконання й забезпечення реалізації всіх управлінських рішень у сфері фінансової діяльності з метою реалізації фінансової стратегії й попередження кризових ситуацій, які ведуть до банкрутства [5].</p>	<p>Бланк І.А.</p>
--	-------------------

Незважаючи на існуюче різноманіття поглядів на визначення поняття внутрішнього фінансового контролю, у дослідженій літературі поняття “внутрішнього фінансового контролю в страхових компаніях” відсутнє, тому автором наведено власне визначення такого поняття. Внутрішній фінансовий контроль страхових компаній – це контроль, що здійснюється спеціалізованим підрозділом компанії за допомогою комплексу заходів з нагляду за виконанням бізнес-процесів компанії, дослідженням дотримання їх процедур і загального впливу на розвиток компанії з метою допомогти керівництву страхової компанії в управлінні та виконанні покладених на нього завдань задля забезпечення законності й ефективності використання фінансових ресурсів і майна.

Бізнес-процеси компанії – це основа бізнесу, від їх якісного виконання залежить успішність компанії. На думку багатьох фахівців, моделювання бізнес-процесів, їх опис і регламентація є невід’ємними складовими частинами процесу побудови ефективного процесно-орієнтованого бізнесу. Без цього вкрай складно успішно впровадити й ефективно експлуатувати комплексну інформаційну систему управління страховою компанією. Бізнес-процес – це послідовність дій, операцій, процедур фахівця страхової компанії, результатом виконання яких є обробка інформації, формування документа, фіксація результатів проведеного контакту з клієнтом в інформаційній системі. Іншими словами, бізнес-процес – це певна послідовність дій фахівців з виконання конкретних операцій у рамках окремого напрямку основної діяльності страхової компанії. У реальному житті керівник підрозділу пояснює фахівцеві, що і як він повинен робити, як чинити в тій або іншій ситуації, як взаємодіяти з фахівцями з інших підрозділів страхової компанії.

Успішність компанії – її фінансова стабільність, є результатом ефективного розподілу грошових коштів і бездоганного виконання процедурних правил, що неможливо досягнути без якісного внутрішнього фінансового контролю та розуміння значення бізнес-процесів для розвитку компанії, усвідомлення впливу кожного з них на кінцевий результат. Зобразимо графічно бізнес-процеси страхової компанії, які є найбільш важливими в її діяльності й потребують контролю та аналізу з точки зору фінансування й отримання бажаного результату.

Усі процеси компанії щодо кожного з напрямів впливають на її позиціонування на ринку. Функціонування кожного процесу веде до певного результату: позитивного чи негативного, і в кінці впливає на ставлення клієнта до брэнда, а надалі формує враження про діяльність всього страхового ринку та фінансової системи в країні. Завдання внутрішнього фінансового контролю вже не зводиться суто до аналізу фінансових показників і контролю руху грошових коштів, внутрішній фінансовий контроль в умовах глобалізації й економічної нестабільності набуває нового сенсу, виходячи з того, що кожний процес впливає на компанію, і навіть, здавалося би, незначний може відіграти вирішальну роль в її розвитку. Не менш важливим моментом є пропорційна увага до кожного елементу всієї системи, бо диспропорція в процесах веде до дисбалансу діяльності, зменшення виробничих можливостей, що, у свою чергу, призводить до втрати позицій компанії на ринку.

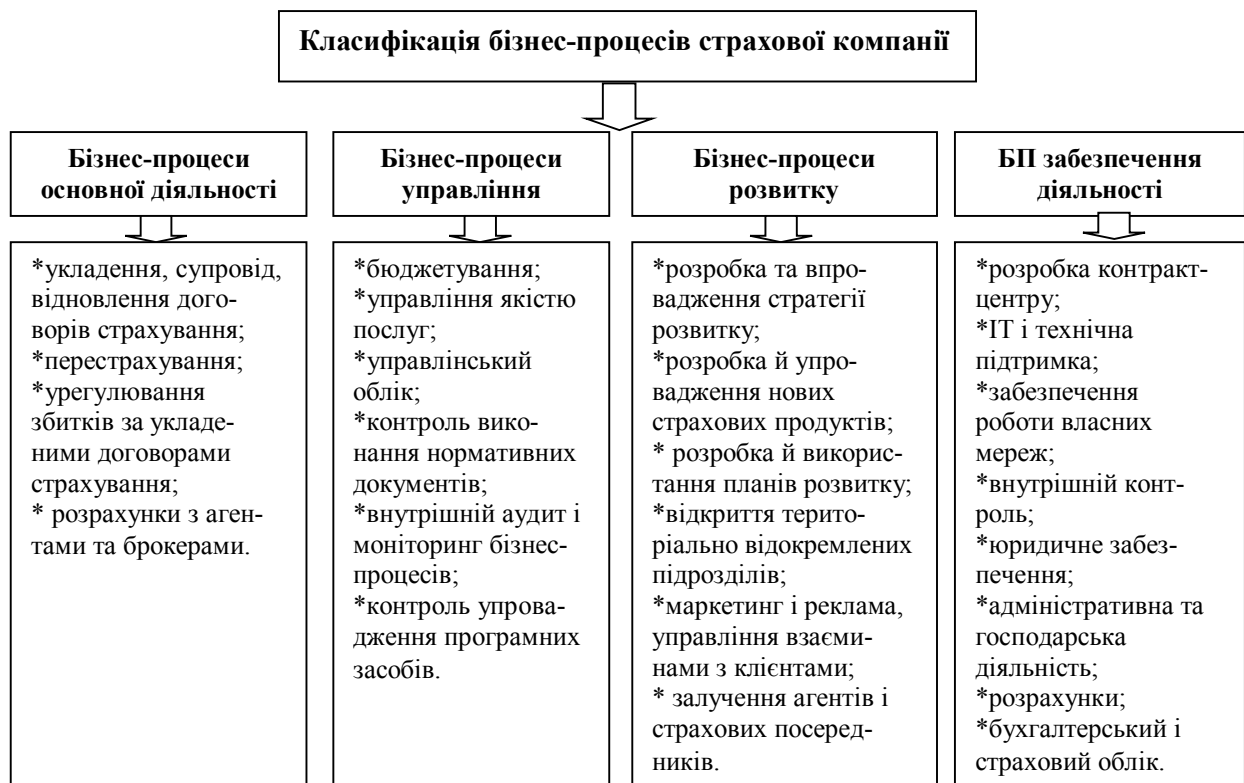

Рис. 1. Класифікація бізнес-процесів страхової компанії [6]

На сучасному етапі розвитку страхових компаній внутрішній фінансовий контроль супроводжується впровадженням інформаційних технологій, що дозволяє оцінити діяльність компанії, змодельовати її роботу на основі показників, що характеризують її процеси.

Нинішній розвиток комп'ютерної техніки й програмного забезпечення дає змогу значно розширити сферу застосування інформаційних технологій у процесах обліку, аналізу й аудиті, залучити їх до будь-яких логічних аналітичних, розрахункових процедур. Це суттєво впливає на організацію фінансового та управлінського обліку, методу та техніку внутрішньогосподарського контролю.

Автоматизована система здійснення внутрішнього фінансового контролю діяльності підприємства є елементом ЄІП (єдиного інформаційного простору) підприємства, яка має доступ до всіх необхідних параметрів автоматизованих систем. Здійснення внутрішнього фінансового контролю в страховій компанії включає виконання великої кількості етапів, яким притаманні опрацювання великого масиву інформаційних джерел. Тому робочий процес внутрішнього спеціаліста повинен бути повністю автоматизованим. Розвиток інформаційних технологій в обліку, аналізі й аудиті виробничої діяльності повинен здійснюватися на базі інформаційних технологій на рівні підприємства. Сучасними тенденціями розвитку інформаційних технологій у виробничій діяльності підприємства є створення єдиного інформаційного простору, що відповідає стандарту ISO-9000 [7].

Таким чином, використання інформаційних технологій є не тільки актуальним завданням успішної роботи фінансового контролера, а іноді й необхідною умовою її виконання. Українські спеціалісти повинні твердо усвідомити, що лише якнайшвидше освоєння потенціалу засобів інфраструктури інформаційних технологій дозволить їм одержати необхідні конкурентні переваги в боротьбі на вітчизняних і закордонних ринках [8].

Оскільки ринок програмного забезпечення насичений бухгалтерськими програмами й програмами, які використовуються, наприклад, для проведення економічного аналізу, то деякі підприємства почали пристосовувати їх для контролю. Із цією метою розробники почали модернізувати бухгалтерські програми шляхом розширення їх можливостей і додавання аналітичного модуля. Що стосується автоматизації перевірок та аналітичних функцій, то подібні системи не дозволяють цього виконувати [9, с.90]. На практиці використання засобів автоматизованої обробки даних не відповідає об'єктивним потребам внутрішнього фінансового контролю. Тому перспектива автоматизації внутрішнього контролю страховика нині є досить актуальною.

Можливості інформаційних систем, як інструмента контролю, використовуються частково, що зумовлено недостатньою увагою до важливості здійснення внутрішнього фінансового контролю страхових компаній з боку розробників програмного забезпечення; незнанням особливостей діяльності страхового бізнесу; неповною реалізацією процедур контролю при інтеграції підсистем автоматизованої інформаційної системи управління; трудомісткістю процедур, які потребують ведення інформаційного фонду в повних обсягах і розробки досить складних алгоритмів [10, с.270].

Перспективні напрями застосування автоматизованих інформаційних систем у процесі здійснення внутрішнього фінансового контролю в страхових компаніях вбачаємо в створенні:

- а) автоматизованого робочого місця (АРМ) контролера й відповідного програмного забезпечення, сумісного або інтегрованого в діючу АІС підприємства;
- б) системи попереднього контролю з урахуванням інформаційної інтеграції підсистем управління в умовах функціонування АІС;
- в) експертної системи внутрішнього контролю;
- г) алгоритмів автоматизованого здійснення тематичного контролю залежно від об'єктів перевірки.

Організація автоматизованого робочого місця внутрішнього контролера передбачає наявність спеціальних програмних, технічних, інформаційних, організаційних, математичних, методичних засобів, призначених виконувати основні функції внутрішнього контролю. З урахуванням особливостей діяльності страховика важливим є функціональне наповнення АІС контролю. Головні функції та завдання, які повинна виконувати автоматизована система контролю для забезпечення його потреб, зображені на рис. 2.

Аналіз, прогнозування, оцінка суттєвості є основними завданнями контролю, які здійснюються за результатами тематичних перевірок. Результати виконання цих завдань використовуються для розробки рекомендацій контролера щодо поліпшення стану об'єктів перевірки й уникнення в майбутньому помилок, порушень, зловживань.

Забезпечення ефективності системи фінансового контролю страховика досягається в тих випадках, коли відбувається попередження майбутніх порушень і помилок. Тобто контроль здійснюється на початку процесу. Для цього доцільно мати систему жорстких обмежень, які б запобігали здійсненню незаконних операцій до початку їх виконання.

Процес внутрішнього фінансового контролю страхових компаній здійснюється як порівняння фактичних даних з еталонними, у якості яких виступають нормативний план, стандарти, норми законодавства, статистичні дані про порушення, помилки, зловживання, моделі формалізованих знань. У результаті виявляються відхилення, які аналізуються, дається висновок щодо його характеру й факторів, які вплинули на появу відхилення. На основі отриманої інформації контролер розробляє рекомендації стосовно поліпшення стану об'єкта контролю. Контроль передбачає не тільки виявлення порушення, але й проведення аналізу й розробку рекомендацій. Системи, призначені для

обробки інформації, не можуть виконувати ці функції. Тому пропонується використовувати експертні системи, головні можливості яких – це виконання аналітичних задач, здійснення певних висновків, пояснення результатів, прийняття рішення. Використання подібних систем підвищує можливості користувачів й обмежує вплив людського фактора на результати.

Рис. 2. Функціональна структура автоматизованої інформаційної системи внутрішнього контролю

Експертну систему слід використовувати для рішення таких завдань, які складають її функціональне забезпечення: оцінки ефективності та цільового використання фінансових і матеріальних ресурсів; оцінки відповідності ведення фінансового, податкового й управлінського обліку законодавчим нормам; контролю складання й виконання бюджетів і забезпечення їх законності, доцільності, ефективності; аналізу причин та обставин, що призвели до здійснення порушень, помилок і зловживань; вироблення рекомендацій для уникнення надалі порушень, помилок та зловживань; прогнозування й запобігання прийняттю управлінських рішень, які можуть мати в майбутньому негативні наслідки; аналізу відповідності об'єктів контролю прийнятим управлінським рішенням; контролю виконання управлінських рішень, дослідження їх впливу на об'єкти внутрішнього контролю; вироблення рішень за результатами контролю стосовно модернізації та вдосконалення методик, що використовуються в процесі фінансово-господарської діяльності підприємства [11, с.128].

Перспективним напрямом автоматизації внутрішнього фінансового контролю страховика є розробка алгоритмів для здійснення тематичних перевірок. Важливим завданням внутрішнього фінансового контролю є перевірка правильності формування бухгалтерської звітності та її аналізу.

Автоматизована перевірка й аналіз бухгалтерської звітності компанії спрямовані на виконання таких функцій внутрішнього фінансового контролю, як перевірка правильності складання бухгалтерських кореспонденцій; перевірка оборотів; перевірка правильності формування показників податкового обліку, таких як валові доходи, валові витрати, амортизація; складання фінансової звітності за МСФЗ і її зв'язка з фактичною; розрахунок коефіцієнтів фінансового стану підприємства на основі європейського досвіду – Solvency II, їх аналіз й отримання висновку за показниками; розрахунок і розподіл суттєвості.

Висновки. Таким чином, автоматизація внутрішнього фінансового контролю є актуальною проблемою для страхових компаній в умовах глобалізації та економічної нестабільності, що зумовлено впровадженням сучасних інформаційних систем з урахуванням європейського досвіду – Solvency II, трудомісткістю процедур контролю й необхідністю обробки великих обсягів інформації. Відсутність програмного забезпечення, яке задовольняє потреби контролерів, створює нагальну необхідність розробки повнофункціональної автоматизованої інформаційної системи внутрішнього контролю. Перспективними напрямками автоматизації контролю є організація автоматизованого робочого місця контролера й системи попереднього контролю з урахуванням інформаційної інтеграції підсистем управління в умовах функціонування АІС, розробка експертної системи й алгоритмів автоматизованого здійснення тематичного контролю.

1. Професійна юридична система МЕГА – НаУ. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>.
2. Дікань Л. В. Фінансовий контроль: теорія та методологія : монографія / Л. В. Дікань, Ю. О. Голуб, Н. В. Синюгіна. – Х. : Вид-во ХНЕУ, 2009. – 92 с.
3. Суркова Ю. Фінансовий контроль як чинник оптимізації ціноутворення на будівельному ринку / Ю. Суркова // Фінансовий контроль. – 2008. – № 3. – С. 25–30.
4. Гоменюк В. Ключевые вопросы при создании системы внутреннего контроля корпорации [Електронний ресурс] / В. Гоменюк. – Режим доступу : <http://stroymateriali.com.ua>.
5. Бланк І. А. Фінансовий менеджмент : навч. курс / І. А. Бланк. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2004. – 656 с.
6. Щедрий П. Вирішуємо завдання підвищення ефективності страхового бізнесу / П. Щедрий // Страховий клуб. – 2007. – № 10.
7. Назаренко О. О. Інформаційні технології в аудиті: підходи і програмне забезпечення [Електронний ресурс] / О. О. Назаренко, Ю. В. Михайленко. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com>.
8. Соловей А. Необхідність використання інформаційних технологій у внутрішньому аудиті / А. Соловей / Офіц. форум МНАУ. Інтернет-конференція “Розвиток бухгалтерського обліку, аналізу і контролю”.
9. Яровенко Г. М. Аспекти автоматизації фінансового контролю підприємств / Г. М. Яровенко // Вісник Української академії банківської справи. – 2004. – № 2 (17). – С. 89–96.
10. Яровенко Г. М. Автоматизовані інформаційні системи як інструмент внутрішнього контролю на підприємствах / Г. М. Яровенко // Матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. студ., аспірантів та молодих учених [“Проблеми глобалізації та моделі стійкості розвитку економіки”], (19–21 квіт. 2006 р.). – Луганськ : Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2006. – С. 269–273.
11. Яровенко Г. М. Застосування експертних систем для підвищення ефективності внутрішнього контролю підприємств / Г. М. Яровенко // Інноваційні технології в науці, підготовці та перепідготовці фахівців : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 17–18 трав. 2007 р. – Одеса : Ін-т фінансів УДУЕФ, 2007. – С. 126–130.

Рецензенти:

Мельник В.М. – доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи Європейського економічного університету.

Криховецька З.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.